

כנסת דברי סופרים לזכר ח"נ ביאליק, ספר חמישי / בעריכת יעקב כהן ופ. לחובר (תל-אביב : הוצאת "דביר", ת"ש)

אגרות

מאת המערכת : אנו מפרסמים כאן ח' אגרות מאת ח. נ.
ביאליק, מתוך האגרות שנמצאו אחרי צאת ח' הכרכים על-ידי
הוצאת "דביר".

א

אודיסה, 9/III 1907.

יקירי פיכמן.

צר לי שדחית את נסיעתך. פנים חדשים מביאים קצת רוח חדשה — ורוחי,
אוי אוי, שוממה, שוממה מאד.

שירי נכתב, כמו שאתה רואה מן הדטום שתחתיו, בשנה שעברה — ויפה
דנת. כך פִּנַּת ממש מלה במלה לדעתי בדבר „הגולם“. את „כסלו“ הדפסתי —
מפני שהופנשטין מתחיל, וצריכים לפתוח למתחילים פתח. חרוז יפה אחד מכפר.
אבל מובן מאליו, שבשיר שני אדקדק עמו ואחמיר עליו. כך דרכי עם כל המתחילים.
פעם ראשונה נתרן אני.

שיריך — שלשתם באים בחוברת ג'. קראתי להם מרחקים או „ממרחקים“, אעפ"י
שאינ שם זה יפה עלי.

ואין פנאי, ידידי, אין פנאי.

שלך ח. נ. ביאליק

„היכן פלוני והיכן פלוני“ שואל אתה. נעלמו, חביבי, נעלמו ואינם. השד יודע.
אני מקבל בכל יום משא אלף גמל סמרטוטים. לך ועשה ספרות.

ב

[אודיסה] 1/6, 1914.

למר יוסף קפלן בלייפציג.

לאדוני הנעלה שלום.

את מאמרך ב„הצפירה“ קראתי בעיון. בעיקר הדבר אין לי אלא לומר לך
„ישר כח“ על שאתה שוקד על תקנת צורת האותיות שלנו, שיש בהן אמנם הרבה

1 השיר „קראו לנחשים“, שנדפס ב„השלח“, כרך ט"ו, חוברת ב'.

2 ספורו של ד. פרישמן, שנדפס בחוברת הנ"ל של „השלח“.

3 שיר מאת א. הופנשטיין, שנדפס אף הוא בחוברת הנ"ל.

פגימות טכניות ואסתטיות. בתקונך בנקודי פְּנַת לדעתי ממש, וזכורני, שגם אני הצעתי לפני כמה שנים תקון זה. אלא שאחר־כך דחיתיו מלבי. ברי לי, ש"מהפכה" כזו לא תתקבל לא על הלב ולא על העין. אלא בהסכמת סנהדריא גדולה, ולאט לאט, ע"י צינורות שונים. ובלחישה אִמְר לך, שאיני יודע, אם כשר הדבר לעשות כך. אין ספק, שיש יסוד פסיכולוגי עמוק לקביעת מקומו של הנקוד העברי, בין העליון ובין התחתון, מחוץ לשורת האותיות ולא בתוכה ממש. התנועה אין ראי שלה כראי האות. זו נשמה וזו גוף. מן המלאפום והחולם המלא אין ראייה. אמת, יש אמות הקריאה, "אהוי", ואף על פי כן... בכל אופן, כל זה הוא הלכתא דמשיחא, ובפנה זו לא תנצח את המסורה. מהראוי להקל קצת את שטת הנקוד המקובלת, להעמידה על המינימום האפשרי ולהרבות באמות הקריאה, ולהוציא אח"כ את כל הנדפס בנקוד מתוקן זה, ובאופן זה יושם קץ פעם אחת לענוייו של הקורא העברי, הגדול והקטן כאחד. עצתי, שלא תבזבו את כחך להחזיר את עטרת אמות הקריאה לישנה. גם בהסטוריא יש דין, "הואיל ונדחה נדחה", ומאחר שהתפתחות שטת או"י נדחתה מפני הנקוד — שוב לא תעלה בידנו לחדשה.

ובנוגע לצורת האותיות המתוקנת — יישר כחך כפלים. התעגלות רגלי האותיות הדומות, זו מלגו וזו מלבר, נכונה. כמו כן יש להסכים גם לשאר תקוניך, כגון בנוגע לאותיות מורכבות, לתגין כעין קרנים כפופות על גבי כפ"ת הרפואיות, לקציצת רגלי מנצפ"ך וראשי הקל"ים. כל אלה הם תקונים מועילים ונחוצים. מן הצד האסטיטי עושות אותיותך רושם נעים, ואין נפשי כי אם לחזק ידיך בעבודתך. ובכל זאת אין לקוות כי הא"ב שלך יזכה תיכף ומיד להתפשטות מרובה. גדול כח ההרגל, ואולם ידיך אל תרפינה. מעט מעט יגרש הא"ב שלך את הישן. מתחלה ע"י דברי דפוס של קשוט ונוי, ע"י "שערים", מודעות, כרוזים, כרטיסים, מחברות קטנות שיריות וכדומה. אח"כ יכנס גם לגבול הספר הפשוט.

את האדרס של המוסד החדש במוסקבה איני יודע. יודעים אותו בברלין בשטב של הציונים, אבל יודע אני כי תעודת המוסד לברוא ספרי למוד לבתי מדרש גבוהים, והללו בודאי לא ישתשו באותיותיך, שהרי אין קונסרוואטורים כבעלי המדע. וביחוד אין להתחיל בחדשות בספרי למוד מסוג זה.

לבטוף אומר לך, כי מהראוי לך לצקת מאותיותיך גם בנות מדה קטנה, מאלו שסתם ספרים ועתונים נדפסים בהם, שהרי הללו הן הרוב המכריע, וצריך לראות מה צורת האותיות מטפוס זה בדמות הקטנה, הרגילה, שהרי אין לדון מן הגדולות על הקטנות.

בהכינך את אותיותיך — תועיל להודיעני, ובחפץ לב אקנה מידך שעור ידוע ואנסה להשתמש בהן במקרים מיוחדים.

וסלח לי על שאני מקצר בענין חשוב כזה. אין סנאי.
ושלוך לך ולעבודתך

המוקירך מאד

ח. נ. ביאליק

ג

הומבורג, 12/VII. 923

[תרגום מאידית]

בעל מחשבות יקר ונלבב!

ובכן אף אתה הנך כבר בעל יובל! אם כך יהא כך, אין מן הראוי לך להצטער הרבה על זה. אם נגזר עליך, חלילה, דבר רע מזה, יהא זה לך לכפרת עון. והיינו דאמרי אינשי: בעל כרחך אתה מתַיַבֵּל! משל למה הדבר דומה? לבעל כרחך אתה עתיד ליתן דין וחשבון ויתר „בעלי כרחך“, מהם עצובים ומהם שמחים, האמורים ב„פרקי אבות“. ובעצם אם הסך־הכל של בני בשר ודם, בעלי חטא ועון, מצטרף משורה של „בעל כרחך“ הרי עליו לקחת פעם לחכו מעט י"ש וראוי הוא שיעשו לו פעם ביובל מעין יום טוב!

יערב ויבושם לך, בעל מחשבות יקר ונלבב, חגך! אתה ודאי שהנך ראוי לו. בהיותך בן לוויה נאמן לטובים וליפים ביותר במחדשי ספרותנו ומחיייה, ובהיותך בעצמך מבשר חגיגי של דרכיה ואפשרויותיה החדשות, היה כל צעד מצעדיך על פני אדמתה מכוון לכך, להרחיב את דרך המלך ההוא, את המסלה הגדולה והרחבה של רוח היצירה אשר לעמנו ולאומתנו, מסלה שעליה צעדו בעזו נודדיה הגדולים וסוללי מסלותיה. בלבך מקנן רגש של דרך ארץ בפני שר האומה לכל צורותיו ואזנך פתוחה לשמוע כל קול וקול היוצא מפיו. את דברך המלא שאר־רוח ואי־מנוחה וקפוש תמידי לא עשית כלי לזייף את חותמו של רוחנו הלאומי. שאר שארת עובד כשר ונאמן למלה היהודית — וזה השבח הגדול ביותר לסופר יהודי.

אנו כלנו, שראינו יחד עם בני דורנו בפריחת שתי הספרויות שלנו בצל כנפי שכינה אחת, הננו כעת עדים עצובים של פרץ נורא שנבעה בעם היהודי — פרץ שאת דוגמתו אנו מוצאים רק בימי ירבעם בן נבט. אבל לבי סמוך ובטוח, כי היהודים ידעו לשאת ולסבול גם נתוח מספן כזה. ועוד יבוא יום והדרכים השנים יתחברו יחד לדרך אחד, גדול ורחב ונצחי — דרך חיי עולם... ועד הזמן ההוא — יתפללו יהודים לעת עתה ב„מנינים“ מיוחדים ויחגו חגי־יובל ויקחו מעט י"ש. כמו שנאמר: „ויין למרי נפש“.

היה בריא ושלם, בעל מחשבות יקר, ויתן לך אלהים, עם כלנו יחד, כח ושנים לראות זמנים טובים ושמחים מאלה. אמן ואמן.

ידיך באמת

ה. נ. ביאליק

נ. ב. אני מצטער בכל לבי, שלא אוכל, מפני מצב בריאותי, לבוא לברלין, לבלות שעה טובה בנעימים אתך ועם בני הברותא. אני מצטער על זה בכל לבי. מסור ברכת-שלום חמה לכל החברים.

ד

כ"ד אדר תרפ"ה, תל אביב.

כ' הד"ר ה' י"ל מאגנס בירושלים.

אם חברי ורבותי גוזרים עלי לעלות לדוכן — אין מסרבים, והריני מוכן ומוזמן לעשות רצונם! אינני בטוח, כמובן, כי אצליה להיות פה ל"רגשות הנשמה העברית" ביום זה, כדבריך, ואולם את אשר ישים אלהים בפי אותו אשמור לדבר. והנני המברך אותך ואת חבריך לעבודת הקודש בברכת שלום ואמת. שלך ה. נ. ביאליק

ה

25/XI 25, ת"א, ח' כסלו תרפ"ו.

לנשיא ההסתדרות הציונית הד"ר חיים ווייצמן בלונדון.

ידיך נעלה.

נעניתי הפעם לקריאתך והנני ללכת לאמריקה¹ — כמו שהודעתך כבר בטלגרמה. בשעה קשה זו להסתדרותנו ולישוב — ואולי גם לכל דבר תנועתנו — לא ימלאני לבבי להשיב את פניך. אין ספק, כי השנה תכבד העבודה באמריקה. — תכבד מאד. אדיו המרעילים של — לא ישובו ריקם אף הם, ואולם דבר קרים הארור יהי לנו למוקש שבעתים. כל קמינו הגלויים והנסתרים יאחזו בקרנות המזבח הזה למען הכשיל את הציונות ולמען הפילה, ואעפ"י שבירי לי כי סופו של ענין קרים להתבדות, אבל עד שיתבדה יהי לשפיים בצדינו ויגדר את דרכנו באכני נגף כבודות. אלו הייתי בין הצועקים על לשעבר, הייתי אומר לך, כי ה"הסכם" הציוני עם אנשי ה"ג'וינט" משגה כבד הוא, לא לכבוד ולא להועיל — אבל את הנעשה אין להשיב, ואני יודע כי רק מאין ברירה, ובכונה טהורה, בחרת ב"הסכם".

התנאים שיאפשרו את יציאתי לאמריקה ושרמותי עליהם בדפשה — אלה הם: (א) שילך עמי ר' שמריה לוי (דידנו, ב) שתלך עמי אשתי — במצב בריאותי הכושל

1 לנאום בחג הפתיחה של האוניברסיטה בירושלים.

2 צאתו של ביאליק לאמריקה בחורף תרפ"ו למגבית "קרן היסוד".

אני זקוק לה בדרך — ג) שימציא לי האפ"ק לפני יציאתי מלוה לא פחות מן 1500 לי"מ לזמני פרעון ארוכים במשך שתי שנים ומחצה. כל' לפרוע בכל ששה חדשים 300 לי"מ. בלי מלוה זאת לא אוכל לזוז ממקומי. ושאל את ניידיץ, שהיו לו עמי עסקי הלואה כגון אלו כמה פעמים — ויגדך כי גברא דפרענא אנכי ומעולם לא נכשל בי אף בפרוטה.

שכר בטלה שלי בימי נסיעתי וכן הסכום הצריך לי להכנה לדרך — אותם תקצבו אתם במכתבכם הבא.

הצריך אני להוסיף עוד תנאי אחד, כי ה"הסתדרות" לא תתימר בי יותר מדי באמריקה ולא תעשוני חולין להוציאני לפני "הקהל" יציאות יתרות ובכל הזדמנות של מה בכך — כמדומה שאיני צריך להתנות על כך. אם רוצה ההסתדרות להוציא משליחותי תועלת כל שהיא — עליה לשמור קודם כל על כבודי.

ואם התנאים האלה מקובלים עליכם — הואילה להודיעני בטלגרמה וקבע לי זמן של שלשה שבועות להכנות.

והנני אוהבך בכל לב

ח. נ. ביאליק

1

[קרלסבד], 17/VIII, 931.

לר' שמריה לויין במריאנבד.

ידיד יקר.

לולא המודעה של ציוני קרלסבד לא הייתי יודע, כי כה קרוב אתה אלי כדי פשיטת יד. אין לך להתחרט על המנעך מבוא אל הנשף הציוני בקרלסבד. כל אותם הנשפים וכל אותם הנאומים — את כלם ישא הרוח. אפס ואפס כלם. תמיהני אם יש עוד בר דעת אשר ימצא בהם מועיל או קורת רוח כל שהיא. טעם הפיגול של הקונגרס הי"ז עודנו עומד בפי וכל מימי מעינות קרלסבד לא ישטפוהו. לבי לבי לווייצמן. מי ומי היו שופטיו! עדת נכפים ומטורפים, אחוזי קורדיקוס של נקימה ונטירה שפלה ומרדפי כבוד ופרסום ללא כל זכות על כך. אילני סרק שקולם הולך! — — — כלנו אשמים בהפקירנו את הנוער לתעמולת דימגוגים, לעשות בו כטוב בעיניהם. גם ווייצמן אשם. הוא לא הבין ולא העריך את המצב מצד זה כראוי. על כן באתנו הצרה הזאת.

מחר, יום א' בבקר, אני ואשתי ועוד שנים נבוא למריאנבד לבקר אותך ואת יתר מיודעינו.

ח. נ. ביאליק

היה מוכן ביום א' בבקר (מחר) לקבל פני אורחים: אני, אשתי והגב' לאה וידרוביץ וד"ר וילנסקי.

שלך ה. נ. ביאליק

ברכת שלום לגליקסון.

ז

[קרלסבד], 21/VIII, 1931, תרצ"א.

יקירי ר' שמריהו:

היום שלחתי לר' חיים מכתב ארוך, מגלה שלמה. יאכל את המגלה וייטב לו. הודעתיו את אשר בלבי עליו ועל הקונגרס ועל המסע לאפריקא ועל בן לוי ור' שמריהו — הכל כאשר לכל. אם תראה את ר' חיים בלונדון תבקש מעמו לתת לך את המכתב לקריאה. ואם תקיים את הבטחתך לסור עוד הפעם אלי לפני צאתך לברלין — אקרא לפניך את הטופס הראשון, שאיננו שלם, לפי שבגוף המכתב חלו שינויים.

ואני ואשתי מחכים לבואך ושמחים מראש לראותך שוב בצל קורתנו. בוא בוא ושמתנו כפלים. אשתי תכין לך אפרוח צלוי ואל תבישהו — את האפרוח — בשיריים. אשתי תסלח לך, אבל האפרוח לא. הוא יתבע בבית דין של מעלה את עלבוננו. ושלום וברכה לך. להתראות בהקדם.

שלך ה. נ. ביאליק

מאני יצאה למקום שיצאה ואני ממלא מקומה כאן לברכך בשמה.

ח

אור ליום 22/XI, 1931, רובנה.

[לשמריהו לוי]

ידידי היקר.

אחיך אליעזר מווארשא הודיעני כי שואל אתה לשכני וכי דבר לך אלי. אין טוב לשנינו בלתי אם תכתוב אלי עפ"י כתבת אחיך בווארשא, או ע"י „תרבות“, ואלה ימציאו אלי את מכתביך באשר אחנה שם. נודד ומשוטט אני מעיר לעיר ואיפה תרדף אחרי?

ומה הדבר אשר בפין אלי? היש חדוש בבית מדרשך? העשית מה שהוא לטובת „דביר“? מקבל אני מת"א מכתבים „נוראים“.

קראתי כי חלית שוב ואדאג לך. אך את האולת הזאת אל נא תעשה לנו. ואולם לדברי אחיך כבר רוח לך והנך כאחד האדם. מי יתן והיה זה לארך ימים.

היכן ווייצמן עתה? הילך לאפריקה הדרומית? התלוה אליו?
 וכאן בפולין — חרבן, מפלת. תמיהני אם תהי עוד תקומה לשונאיהם של ישראל
 במדינה זו. עכשו יש כאן כביכול „רצון“ לגבי א"י, אבל אוי ל„רצון“ שמתגלה
 בומן של „אין יכלת“.

השד יודע אם יש תועלת בנסיעתי עכשו. אלו קדמה זו לבוא כשנתים —
 היינו מצליחים. עכשו אני מסופק. ושוב אותו דבר: רצון יש — ואין יכלת.
 הראית את שירי ב„מאזנים“? הכיתי במקל כבד על קדקדם של החבריא.
 יערב להם, יבושם להם!

אוי כמה מתגעגע אני על ביתי ועל מאניטשקה שלי ועל שלחן עבודתי!
 שלך באהבה

ח. נ. ביאליק